

1

2

Monitoring populacij ciljnih vrst: Kako gre pticam zadnja tri leta?

//Borut Rubinič

1: Območja popisov določenih ciljnih vrst ptic v gnezditveni sezoni 2006. Popisna območja vrst, ki niso omenjena v legendi, se prekrivajo s popisnimi območji določenih vrst v legendi. pripravi: Borut Rubinič

Gnezditvena sezona se je letos končala, gnezdilke so že zamenjale vsaj perje, večina pa tudi življenjski prostor – popihale so jo na toplo, v zemljepisne širine, zapisane z manjšimi števkami. Življenjsko okolje smo povečini zamenjali tudi ljubitelji ptic – terensko opravilo za udobje pisalne mize, daljnogled in teleskop pa za računalnike in zapiske.

Terenski popisovalci ptic ste bili tudi letos marljivi in številni popisi, ki smo jih opravili v okviru DOPPS, so dodobra napolnili različne mape in fascikle z izpolnjenimi popisnimi obrazci.

Za nami je že tretje leto organiziranega vseslovenskega monitoringa populacij ciljnih, v glavnem ogroženih vrst ptic, predvsem tistih, ki so bile ključne pri postavljanju kriterijev za območja IBA (mednarodno pomembna območja za ptice) in SPA (posebna območja varstva). Tri leta spremljanja številčnosti ptic seveda ni veliko, vsekakor občutno premalo, da bi lahko zgolj na podlagi tega obdobja govorili karkoli gotovega o populacijskih trendih posameznih vrst. O trendih populacij lahko bolj zanesljivo govorimo šele, ko njihovo številčnost spremljamo več let.

Večletno spremljanje populacij

Nekatere vrste v DOPPS-u spremljamo že več časa, deset ali celo več let, delo pa nadaljujemo v okviru tekočega projekta »Monitoring populacij ciljnih vrst ptic«. To so bela štorcklja, zlatovranka, navadna čigra, beločeli deževnik in črnočeli srakoper, delno pa še kosec, velika uharica ter kozača. Podatki o številčnosti in deloma gnezditvenem uspehu

opisanih vrst so na voljo v glavnem zaradi redkosti in lokalne razširjenosti vrst (npr. zlatovranka, črnočeli srakoper, čigra, beločeli deževnik) ali pa tradicionalnosti akcij štetja določenih vrst (kosec, velika uharica, bela štorcklja). Oba dejavnika sta povezana tudi s posebnim interesom posameznih raziskovalcev ali lokalnih skupin za te vrste in njihovo ohranjanje.

A širše poznavanje trenda populacij posameznih vrst v Sloveniji je žal še vedno bolj izjema kot pravilo. Celovitejše podatke imamo za nekatere vrste v glavnem na lokalni ali regionalni ravni – npr. trend populacije kosca na Cerkniskem jezeru ali Ljubljanskem barju, črnočelega srakoperja na Šentjernejem polju, navadne čigre v bazenih za odpadne vode pri Ormožu.

V sklopu monitoringa populacij ciljnih vrst ptic (na IBA in SPA območjih) pa kljub omenjenim izjemam prevladujejo vrste, ki jih pred letom 2004 nismo v širšem obsegu nikoli sistematično popisovali. Za te vrste (tabela na strani 21) smo v zadnjih treh letih pridobili izjemno dragocene podatke o njihovi številčnosti, razširjenosti in v manjšem obsegu tudi gnezditveni ali selitveni ekologiji na območjih popisov. V mnogih primerih smo potrdili prejšnje pilotske ocene stanja njihovih populacij, v nekaterih primerih pa ugotovili, da je njihovo populacijsko stanje bodisi bistveno slabše bodisi celo nekoliko boljše, kot se je predvidevalo pred popisi.

Metode popisov

V zadnjih treh sezonah smo popisovali vsega 26 izbranih vrst ptic. Za vsako izmed izbranih vrst smo natančno določili popisna območja, način popisa (popisne metode), popisni interval in število popisnih dni. Vse omenjene spremenljivke morajo skozi vse obdobje monitoringa ostati nespremenjene,

da so podatki med leti med seboj primerljivi. Tako popisna območja kot tudi metode štetja se za različne vrste ptic razlikujejo. Pri popisu vrtnih strnadov preštujemo na primer spontano pojoče samce na določenem območju (ang. area count), medtem ko pojoče samce belovratih muharjev, srednjih detlov, hribskih škrjancev ali pisanih penic štejemo na popisnih poteh (transektih) določene dolžine. Spet drugače štejemo kozače ali podhujke, ki jih na enakomerno razporejenih točkah cestne popisne poti štejemo z metodo izzivanja s posnetkom (ang. play-back method). Popolnoma drugačno je štetje kolonijskih vrst (npr. navadne čigre), vrst skalnih sten (npr. sokola selca) ali selečih se ptic (npr. monitoring ujed).

Rezultati štetja v letošnji sezoni

Podrobnejši strokoven članek z rezultati monitoringa bo v kratkem objavljen v reviji *Acrocephalus*, ob tej priložnosti pa naj nanizam le nekaj preprostih ugotovitev.

Obilica slabega vremena, predvsem pa nekaj močnih neurij, je letos spomladi, še bolj kot že prejšnji dve sezoni, močno vplivala na gnezditveni uspeh nekaterih vrst. Za belo štokljo je bila letošnja gnezditvena sezona najslabša v zadnjih osmih letih, podobno je bilo z navadno čigro in beločelim deževnikom. Na Sečoveljskih solinah je bilo sicer zabeleženih rekordnih 40 parov beločelih deževnikov, a njihov gnezditveni uspeh je bil zaradi številnih neurij, ki so uničila gnezda, izredno majhen. Visoka voda na Cerkniskem jezeru je vplivala na tamkajšnjo številčnost koscev – letos je bilo na tem območju zabeleženih le 22 pojočih samcev, kar je daleč najmanj v zadnjih 15 letih. Sicer pa je bilo v vsej Sloveniji koscev približno toliko kot zadnje tri sezone (nekaj nad 300 pojočih samcev). Na Ljubljanskem barju smo jih zabeležili 171, skoraj

70 več kot v letu 2004, ko je populacija padla na vsega 104 pojoče samce.

Na skupinskih popisih velike uharice vsako leto odkrijemo kak nov gnezdeči par. Tokrat smo jo kot gnezdilko prvič registrirali v Triglavskem narodnem parku, trije pari pa gnezdiijo v neposredni bližini parka in ga uporabljajo kot lovišče. Na istem območju smo letos popisali tudi kar 11 parov sokolov selcev, na bližnjem območju IBA na Jelovici pa še nadaljnje štiri pare.

Številčnost kozač v gnezditveni sezoni na Javornikih in v Kočevskem rogu je bila letos povprečna. V nekoliko presenetljivem številu pa smo jih našli na Pokljuki – tod se je na 14 popisnih točkah odzvalo 6 samcev, dva samca pa smo izzvali tudi na Jelovici.

V poplavnih gozdovih – lokah ob Muri in v Krakovskem gozdu smo potrdili predhodne ocene visokih gostot belovratih muharjev, v najbolj ohranjenih delih (npr. pragozdni ostanek v Krakovskem gozdu) smo zabeležili tudi do 16 pojočih samcev na kilometer popisne poti.

Nekoliko nas je presenetilo število velikih skovikov na Krasu, saj smo jih po predhodnih ocenah pričakovali več. Skupno se je na celotnem IBA območju na posnetke oglašanja odzvalo 234 samcev. Na Krasu smo letos skoraj podvojeno močjo popisovali tudi vrtno strnade, a smo našli zgolj 57 pojočih samcev, kar ponovno potrjuje naše domneve o drastičnem zmanjšanju populacije. Usmerjene temeljne ekološke raziskave, ki smo jih opravili skupaj s popisom pojočih samcev ter pogovori s kolegi iz naravnega parka Učka v Istri na Hrvaškem, kjer je vrsta še vedno precej številčna, kažejo na to, da je glavni razlog za upad števila vrtnih strnadov pri nas izginjanje polodprte kraške krajine zaradi zaraščanja z grmovjem in drevjem.

2: Glavni razlog izginjanja vrtnih strnadov (*Emberiza hortulana*) s Krasa je zaraščanje odprtih predelov z grmovjem in drevjem. foto: Borut Rubinič

3: Na obronkih Nanosa, na Krasu in suhih travnikih nad Pivskim podoljem še vedno popisujemo številne hribske škrjance (*Lullula arborea*) po metodi linijskega transeкта. foto: Borut Rubinič

4

5

4: Ali zlatovranko (*Coracias garrulus*) v Sloveniji sploh še čaka kakšna prihodnost?
foto: Borut Rubinič

5: Priba (*Vanellus vanellus*) je na Ljubljanskem barju doživela populacijski zlom. Kaj jo čaka v prihodnjih letih? To bomo izvedeli le z rednim spremljanjem njene populacije.
foto: Borut Rubinič

Tabela na strani 21 prikazuje območja popisov izbranih vrst ptic in popisne intervale na posameznih območjih, v okviru projekta "Monitoring populacij ciljnih vrst ptic" v letih 2004-2007.
pripravil: Borut Rubinič

Populacija črnočelih srakoperjev na Šentjernejskem polju kljub veliki ogroženosti območja zaenkrat še ohranja svojo številčnost, povsem drugače pa je z zlatovranko na edinem območju, kjer se še pojavlja – v dolini Velke na IBA območju Doli Slovenskih goric. Kronologija populacijskega dogajanja te vrste v Sloveniji je grozljiva. Pred dvema letoma je s skromnim uspehom le dveh mladičev uspešno gnezdil en sam par, lani je bil formiran en par, vendar mladičev ni bilo, letos pa se je v Sloveniji zadrževal en sam nesparjen osebek. Upanje zbuja le dejstvo, da na bližnjem avstrijskem Štajerskem populacija zlatovrank spričo gromozanskih naravovarstvenih naporov celo raste.

Prva tri leta so mimo in počakati bo treba vsaj še enkrat toliko, da ugotovimo, kaj se zares dogaja s populacijami najbolj ogroženih slovenskih ptic. Medtem lahko le pozivamo na vse strani in upamo, da bo kdo od pristojnih pripravljen vsaj za kratek čas prisluhni temnim napovedim, ter pripravljamo načrte za preprečitev slednjih. Za zdaj nam, poleg omenjenega, ne preostane dosti drugega, kot da pogledamo, kaj smo popisovali do sedaj, in se pripravimo na to, kaj bomo popisovali v prihodnje. Nazorno to prikazuje tabela na koncu prispevka.

Zahvala

Vsem popisom pa je skupno nekaj zelo pomembnega – skoraj brez izjeme temeljijo na predanih prostovoljnih popisovalcih, ki so v imenu ljubezni do narave in želje po varstvu tistega, kar je pri nas najlepše, pripravljeni žrtvovati svoj čas, energijo, znanje, predvsem pa neizčrpno zavzetost in zanos! Tokrat ne bom poimensko našteval številnih posameznikov, ki so sodelovali pri popisih 26 vrst in pri zimskih štetjih vodnih ptic v več kot 2000

terenskih dneh samo v zadnjih treh letih. Namesto tega se vam v imenu Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije za vaš prispevek, pa četudi je bil to le en dan, iskreno in spoštljivo zahvaljujem! Nekaj zadoščenja lahko najdete v številnih strokovnih in znanstvenih prispevkih revije *Acrocephalus*, predvsem pa v številnih uresničenih naravovarstvenih prizadevanjih, ki so plod obdelanih in ovrednotenih podatkov, zbranih v okviru pričujočega projekta.

Morda hvaležnosti ne boste deležni v obsegu, kot ste si ga želeli, ali na način, kakršnega ste si predstavljali, vendar vedite: brez vas bi ptice v Sloveniji živele veliko slabše! ●

Dodatno branje:

Božič, L. (2005): Populacija kosca *Crex crex* na Ljubljanskem barju upada zaradi zgodnje košnje in uničevanja ekstenzivnih travnikov. *Acrocephalus* 26 (124): 3-23.

Božič, L. (2005): Gnezditvena razširjenost in velikost populacije kosca *Crex crex* v Sloveniji leta 2004. *Acrocephalus* 26 (127): 171-181.

Denac, D. (2001): Gnezditvena biologija, fenologija in razširjenost bele štokrlje *Ciconia ciconia* v Sloveniji. *Acrocephalus* 22 (106-107): 89-105.

Denac, D. (2002): Common Tern *Sterna hirundo* breeding population: development and nature conservation management results at the Ormož wastewater basins between 1992 and 2002 (NE Slovenia). *Acrocephalus* 23 (115): 163-169.

Polak, S., Kebe, L. & Koren, B. (2004): Trinajst let popisov kosca *Crex crex* na Cerkniskem jezeru (Slovenija). *Acrocephalus* 25 (121): 59-71.

Vrsta	2004	2005	2006	2007	Popisni interval na območju
Vodomec (<i>Alecdo atthis</i>)	/	Dravinja, Mura	Drava	Mura, Dravinja	3 leta
Kotorna (<i>Alectoris graeca saxatilis</i>)	Breginski stol in Planja, TNP, Snežnik-Pivka, Kras, J rob Trnovskega gozda in Nanos	/	del Trnovskega gozda-Nanos, del TNP	Breginski stol in Planja, TNP, Snežnik-Pivka, Kras, J rob Trnovskega gozda in Nanos	3 leta
Mali klinčak (<i>Aquila pomarina</i>)	Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	1 leto
Velika ubarica (<i>Bubo bubo</i>)	Kras, J rob Trnovskega gozda in Nanos	Kras, J rob Trnovskega gozda in Nanos	Jelovica, TNP-del	Kamniško-Savinjske Alpe, TNP - del	5 let
Podhujka (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	Kras	Snežnik Pivka	/	Banjšice, J rob Trn. gozda - Nanos	5 let
Beločeli deževnik (<i>Charadrius alexandrinus</i>)	Sečoveljske soline, Škocjanski zatok	Sečoveljske soline, Škocjanski zatok	Sečoveljske soline, Škocjanski zatok	Sečoveljske soline, Škocjanski zatok	1 leto
Bela šorklja (<i>Ciconia ciconia</i>)	Celotno gnezditveno območje v Sloveniji	Celotno gnezditveno območje v Sloveniji	Celotno gnezditveno območje v Sloveniji	Celotno gnezditveno območje v Sloveniji	1 leto
Zlatovranka (<i>Coracias garrulus</i>)	Celotno območje gnezditve v zadnjih desetih letih	Celotno območje gnezditve v zadnjih desetih letih	Celotno območje gnezditve v zadnjih desetih letih	Celotno območje gnezditve v zadnjih desetih letih	1 leto
Kosec (<i>Corvus corax</i>)	Celotno gnezditveno območje kosca v Sloveniji	Celotno gnezditveno območje kosca v Sloveniji	Celotno gnezditveno območje kosca v Sloveniji (znotraj območij SPA in IBA)	Celotno gnezditveno območje kosca v Sloveniji (znotraj območij SPA in IBA)	1 leto
Srednji detel (<i>Dendrocopos medius</i>)	Mura (testino)	Mura, Krakovski gozd in Šentjernejsko polje, Kozjansko-Dobraava-Jovski	/	Mura, Krakovski gozd in Šentjernejsko polje, Kozjansko-Dobraava-Jovski	2 leti
Vrtini strnad (<i>Emberiza hortulana</i>)	/	Kras	Kras	Kras	1 leto
Sokol selec (<i>Falco peregrinus</i>)	Ostenja Posavskega hribovja	Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke, J rob Trnovskega gozda in Nanos	Jelovica, TNP - del	TNP - del	5 let
Belovrati muhar (<i>Ficedula albicollis</i>)	Mura (testino)	/	Mura, Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	/	2 leti
Beloglavi jastreb (<i>Gyps fulvus</i>)	/	Kras, Snežnik-Pivka, J rob Trnovskega gozda in Nanos, Breginski stol in Planja (spomladanski prelet)	Kras, Snežnik-Pivka, J rob Trnovskega gozda in Nanos, Breginski stol in Planja (jesenski prelet)	Kras, Snežnik-Pivka, J rob Trnovskega gozda in Nanos, Breginski stol in Planja (spomladanski prelet)	2 leti
Črmočeli srakopet (<i>Lanius minor</i>)	Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	Krakovski gozd in Šentjernejsko polje	1 leto
Hribski štrjanec (<i>Lullula arborea</i>)	/	Kras, Goričko, Banjšice	Trn.-Nanos del Snežnik - Pivka	/	3 leta
Veliki skovik (<i>Otus scops</i>)	Goričko, Ljubljansko barje	/	Kras	Goričko	3 leta
Grahasta tukanica (<i>Porzana porzana</i>)	/	Mura, Cerkljsko jezero, Reka	/	/	3 leta
Mala tukanica (<i>Porzana parva</i>)	/	Mura, Cerkljsko jezero	/	/	3 leta
Navadna čigra (<i>Sterna himantus</i>)	Drava, Sečoveljske soline	Drava, Sečoveljske soline	Drava, Sečoveljske soline	Drava, Sečoveljske soline	1 leto
Kozača (<i>Strix uralensis</i>)	Snežnik-Pivka, Kočevsko-Kolpa	Snežnik-Pivka, Kočevsko-Kolpa, Trnovski gozd	Snežnik-Pivka, Kočevsko-Kolpa, Jelovica, TNP	Snežnik-Pivka, Kočevsko-Kolpa, Kamniško-Savinjske Alpe	5 let
Kocogni čuk (<i>Agolius funereus</i>)	/	/	/	popis na dveh poskusnih območjih	5 let
Pisana pevica (<i>Sylvia nisoria</i>)	Ljubljansko barje, Snežnik-Pivka	Kras	Mura, del Snežnik-Pivka	Ljubljansko barje, Snežnik-Pivka	3 leta
Kačar (<i>Circus galicus</i>)	/	/	Kras - poskusno	Kras - poskusno	2 leti
Pepelasti lunj (<i>Circus cyaneus</i>), velika bela čaplja (<i>Egretta alba</i>)	/	/	Lj. barje, Cerkljsko jezero	Drava	2 leti
Gozdni jereb (<i>Bonasa bonasia</i>)	/	/	TNP-del	TNP-del, Jelovica	3 leta
Ruševec (<i>Tetrao tetrix</i>)	/	/	/	TNP, Pohorje	3 leta
Belohrti detel (<i>Dendrocopos leucotos</i>)	/	/	Kočevsko-Kolpa, Snežnik-Pivka (poskusno)	Trnovski gozd Kočevko-Kolpa, Snežnik-Pivka	3 leta
Mali muhar (<i>Ficedula parva</i>)	/	/	/	Kamn. - Savinjske Alpe	3 leta
Priba (<i>Varellus varellus</i>)	/	/	/	Ljubljansko barje	1 leto
IWC	Vse večje vodne površine v Sloveniji	Vse večje vodne površine v Sloveniji	Vse večje vodne površine v Sloveniji	Vse večje vodne površine v Sloveniji	1 leto